

СУЧАСНИЙ СТАН ПЛАНУВАННЯ НА ЛІСОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Розглянуто актуальні питання планування на лісових підприємствах в умовах розпочатої галузевої реформи. Доведено необхідність обґрунтування витрат на заготівлю деревини недержавними підприємствами. Встановлено, що на рівні підприємства потрібно мати інформацію про альтернативні витрати до витрат, яких зазнали суб'єкти підприємницької діяльності, які надають послуги із заготівлі деревини чи створення лісових культур.

Ключові слова: планування, лісові підприємства, витрати.

Постановка проблеми. Планування на підприємстві, поряд з організацією, управлінням, мотивуванням, контролюванням, є важливою функцією менеджменту. Проте просте перенесення досвіду зарубіжних господарських систем на реалії українського економічного простору є неприпустимим, оскільки потрібно враховувати специфіку економічних відносин, ментальності.

Актуальність дослідження. Світова економічна система опинилася перед істотними викликами у глобальному масштабі, пов'язаними з кризовими явищами 2008-2009 рр. Підходи до економічних теорій розвитку потребують переосмислення у зв'язку з нездатністю економічної ринкової системи до самовідновлення та саморегуляції. Традиційні ринкові механізми не відповідають на ці виклики. За словами доктора економічних наук Сергія Корабліна, "сліпа віра в безпомилковість ринку знову зіграла злий жарт із його паствою" [4]. Як вважають деякі економісти, світ вступає в новий світовий економічний порядок, в якому не діє концепція економічного лібералізму, що сповідує ідею вільного ринку та його саморегуляцію [12]. Криза піддала сумніву концепцію монетаризму, основою якої було положення про те, що ринки апіорі конкурентні і ринкова система здатна автоматично досягати макроекономічної рівноваги. Уряди багатьох розвинених країн змушені були вдаватися до неринкових методів регулювання економічних процесів. На цьому тлі дедалі частіше лунають заклики до використання планових механізмів.

Лісове господарство тісно пов'язане з іншими сферами економіки і займає свою нішу у цьому процесі. Набирає темпів реформа галузі, яка розпочалася відповідно до Концепції реформування та розвитку лісового господарства [11]. З огляду на це, нового звучання набуває система планування, як економікою загалом, так і окремих галузей та підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Упродовж останніх років питанням планування на підприємствах отримали дещо нове забарвлення через поглиблення ринкових механізмів функціонування економічної системи. Це спостерігається у працях О.Є. Кузьміна, О.Г. Мельника, Р.В. Фещура, І.Б. Олексіва [5, 7, 8].

Стійке зниження якості виробничих планів за останні 10 років зауважує Є.І. Овчаренко. У своїх дослідженнях він підтверджує зниження відносного показника якості планів щорічно для факторної групи на 0,44 %, та на 0,52 % – для результативної. Водночас низька якість планування результативних показників призвела до того, що їх практично не використовують менеджери для прийняття управлінських рішень, і, як наслідок, якість цих рішень також знижується [6].

Для вдосконалення діяльності підприємств у ринкових умовах О.Г. Дзюбенко розробив модель синхронного планування, яка одночасно координує планові рішення, що прийняті в різних матеріально-виробничих підрозділах підприємства. Як критерій оптимізації запропоновано максимум капіталізованої вартості підприємства [3].

Залежність спрямованості планування від умов функціонування підприємства доведено дослідженнями О.Б. Плохої. Вона пропонує здійснювати вибір типу системи планування з врахуванням впливу групи чинників, які характеризують внутрішню специфіку підприємства та галузеві тенденції його розвитку з наступним оцінюванням ступеня відповідності вимогам, які висуваються кожною групою до певного типу системи планування [9]. Аналіз впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на виробничо-господарську діяльність підприємства у своїх працях здійснила З.П. Гаталяк [1]. У цьому контексті питання планування на лісовому підприємстві висвітлено недостатньо через специфіку виробничого процесу – істотного впливу природних чинників та тривалий період виготовлення готової продукції.

Виклад основного матеріалу. План на лісовому підприємстві залежить від організаційно-виробничої структури підприємства. Традиційно на лісових підприємствах представлені лісогосподарська, лісозаготівельна діяльність та первинне оброблення деревини.

Основою для складання поточних річних планів лісового господарства є план, складений на десятирічний термін на основі чергового лісовпорядкування. Спочатку здійснюють підготовчі роботи: пошук лісових ділянок, на яких ведеться господарська діяльність у плановому році; здійснюють лісівниче обґрунтування лісогосподарських заходів та черговість їх виконання; економічний аналіз лісогосподарської діяльності за попередній рік, виявлення внутрішніх резервів підприємства для врахування їх у поточному плані.

Для кожного регіону України розробляють план управління лісами на десятирічну перспективу, у якому визначають: площу лісів та їх розподіл за категоріями захищеності; заходи, спрямовані на досягнення оптимальної лісистості регіону; обсяг приросту деревини та бажаний відсоток його використання; типи лісів; набір пропонованих планів ведення лісового господарства за типами лісу (види і терміни рубань, лісовідновлення, догляду тощо); потребу в лісових дорогах; фінансування.

Зазначені показники поділяють на окремі господарства (райони), в межах господарств – на лісництва і нарешті – на лісові виділи. Для кожного виділу проектують необхідні для формування корінного, високопродуктивного, біологічно стійкого деревостану лісогосподарські заходи та визначають обмеження в їх проведенні [2].

Що стосується планування заготівлі та перероблення деревини, то воно є менш складним, оскільки не прив'язаний до конкретних лісових ділянок чи агротехнічних термінів. Відповідно до Порядку складання, затвердження та контролю виконання фінансових планів, на сьогодні підприємства подають план лісозаготівельної та переробної діяльності лісовими підприємствами вищим інстанціям [10].

Для прикладу, розглянемо фінансовий план Львівського обласного управління лісового та мисливського господарства на 2010 р. План складається

із трьох розділів: формування прибутку підприємства; розподіл чистого прибутку; обов'язкові платежі підприємства до бюджету та державних цільових фондів. Формування прибутку підприємства розглянемо на прикладі Львівського обласного управління лісового та мисливського господарства у табл. 1.

Табл. 1. Формування прибутку підприємства

Показники	Факт минулого року	План поточного року	Плановий рік, всього
Доходи			
Дохід (виторг) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	239827,0	173952,9	177030,1
Податок на додану вартість	21064,0	14067,4	13386,7
Інші відрахування з доходу	-	-	-
Чистий дохід (виторг)	218763,0	159885,5	163643,4
Інші операційні доходи	138463,0	97652,8	95316,1
Дохід від участі в капіталі	-	-	-
Інші фінансові доходи	21,0	-	-
Інші доходи	342,0	81,3	85,1
Надзвичайні доходи	3083,0	-	-
Усього доходів	360672,0	257619,6	259044,6
Витрати			
Собівартість реалізованої продукції	160079,0	113340,2	116354,8
Адміністративні витрати усього, зокрема:	17951,0	15788,1	116354,8
витрати, пов'язані з використанням службових автомобілів	818,4	957,9	912,0
витрати на консалтингові послуги	-	-	-
витрати на страхові послуги	-	-	-
витрати на аудиторські послуги	-	-	-
інші адміністративні витрати	17132,6	14830,2	15286,1
Витрати на збут	35918,0	27584,1	26904,8
Інші операційні витрати	141512,0	97589,8	96525,3
Фінансові витрати	1301,0	621,1	426,0
Втрати від участі в капіталі	-	-	-
Інші витрати	572,0	183,5	83,4
Податок на прибуток від звичайної діяльності	3069,0	1699,8	1683,7
Надзвичайні витрати	3083,0	-	-
Усього витрати	363485,0	256806,6	258176,1
Фінансові результати діяльності:			
Валовий прибуток (збиток)	58684,0	46545,3	47288,6
Фінансовий результат від операційної діяльності	1766,0	3236,1	2976,5
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	256,0	2512,8	2552,2
Чистий прибуток (збиток), зокрема	-2813,0	813,0	868,5
прибуток	1644,8	813,0	868,5
збиток	4457,8	-	-

Інші операційні доходи відображають суму інших доходів від операційної діяльності, за вирахуванням податку на додану вартість, акцизного зби-

рання, інших непрямих податків та інших вирахувань з доходу. Зокрема, у 2009 р. фактичний показник величиною 138463,0 тис. грн сформувався внаслідок доходу від реалізації іноземної валюти – 107154,1 тис. грн (77,4 %), бюджетних коштів – 17606 тис. грн (12,7 %), доходу від курсової різниці – 10165,3 тис. грн (7,3 %), від реалізації товарно-матеріальних цінностей – 2684,0 тис. грн (1,9 %) та інших надходжень. Чітко простежується тенденція до зниження ділової активності на зовнішніх ринках (операції, пов'язані із продажем валюти від експорту): так, доходи від реалізації іноземної валюти у плані поточного року знижуються на 19690,1 тис. грн порівняно з минулим роком, планові доходи від операційної курсової різниці знижуються на 99,3 %.

Інші фінансові доходи сформувалися у 2009 р. як відсотки на залишки коштів на рахунках у банках. Інші доходи відображають суму фактично отриманих доходів від реалізації фінансових інвестицій, інших доходів (за вирахуванням податку на додану вартість, акцизного збирання та інших податків (зборів) і обов'язкових платежів), які фактично виникли у процесі звичайної діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства. Джерело таких надходжень у плановому періоді – виключно як відсотки на грошові кошти у банку.

Адміністративні витрати підлягають деталізації, зокрема окремим рядком виписані витрати, пов'язані з використанням службових автомобілів, консалтингові, страхові та аудиторські послуги. Очевидно, це зроблено з метою запобігання непродуктивним витратам. Інші адміністративні витрати розписані у додатку 6 "Аналіз окремих статей фінансового плану". У табл. 2 наведено результати цього аналізу.

Табл. 2. Інші адміністративні витрати

Показники	Фактично, 2009 р.		План поточного року, тис. грн	Плановий рік, тис. грн
	витрати, тис. грн	структура, %		
Витрати на оплату праці	7685,0	44,9	7044,7	7177,5
Відрахування на соціальні заходи	2505,7	14,6	2634,0	2675,8
Амортизація	935,3	5,4	897,2	890,7
Витрати на операційну оренду майна	-	-	55,5	40,5
Витрати на утримання основних фондів	1215,2	7,1	731,0	717,0
Витрати на зв'язок	876,4	5,1	881,8	764,5
Плата за послуги банків	648,9	3,8	189,9	352,1
Плата за електроенергію	581,4	3,3	304,3	591,5
Витрати на службові відрядження	335,6	2,0	308,4	241,6
Витрати на охорону праці	157,7	0,9	72,0	122,5
Витрати організаційно-технічні послуги	173,5	1,0	121,4	85,0
Консультаційні та інформаційні послуги	102,2	0,6	71,6	35,0
Інші витрати	1935,9	11,3	1518,4	1592,4
Всього інші адміністративні витрати	17132,6	100	14830,2	15286,1

Результати аналізу, наведені у табл. 2, свідчать, що у структурі інших адміністративних витрат найбільша частка припадає на оплату праці адміністративного персоналу. Інші операційні витрати на 2010 р. заплановані величиною 97589,8 тис. грн сформувалися за рахунок собівартості реалізованої іноземної валюти – 88379,5 тис. грн (90,6 %), затрати лісогосподарської ді-

яльності, що перекриваються бюджетними коштами – 5546,1 тис. грн (5,6 %), інші витрати 3664,2 тис. грн (3,8 %).

Собівартість реалізованої продукції охоплює також вартість послуг приватних підприємств та сторонніх організацій. Здійснити детальний економічний аналіз неможливо, оскільки у наданих підприємствами планах немає інформації про обсяги та ціну надання таких послуг. Єдине, що можна констатувати, що у вартісному виразі послуги істотно скорочуються – планові показники 13328,7 тис. грн та 17445,6 тис. грн проти фактичних у 2009 р. 29131,2 тис. грн. Труднощі виникають у зв'язку з використанням праці приватних підприємств, ціна на послуги яких формується кон'юнктурою ринку.

Висновки. Отже, складання планів виключно у запропонованому вигляді насправді не вирішує головного завдання планування – бути дієвим інструментом менеджменту на підприємстві. На рівні підприємства потрібно мати інформацію про альтернативні витрати до витрат, яких зазнали суб'єкти підприємницької діяльності, які надають послуги із заготівлі деревини чи створення лісових культур.

Література

1. Гаталяк З.П. Інтегрована система планування виробничо-господарської діяльності підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2003. – 20 с.
2. Дейнека А.М. Екологізація лісокористування як основа сталого розвитку лісового сектора економіки / А.М. Дейнека // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2005. – Вип. 15.7. – С. 93-100.
3. Дзюбенко О.Г. Планування діяльності підприємства в ринкових умовах : дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / Технологічний ун-т Поділля. – Хмельницький, 2003. – 20 с.
4. Кораблін С. Сопілочка щуролова / С. Кораблін // Дзеркало тижня, 06.06.2009. – № 20. – С. 8.
5. Кузьмін О.Є. Планування та бюджетування зовнішньоекономічної діяльності підприємств / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, Н.Я. Петришин, А.М. Дідик. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2009. – 112 с.
6. Кочетков О.В. Новий підхід у плануванні менеджменту виробничих витрат у сільському господарстві / О.В. Кочетков, Є.І. Овчаренко // Економіка АПК. – 2002. – № 4. – С. 77-81.
7. Олексів І.Б. Специфікація моделі планування виробництва / І.Б. Олексів, Р.В. Фещур // Регіональні перспективи. – Кременчук, 2001. – № 5-6 (18-19). – С. 244-246.
8. Кузьмін О.Є. Планування фінансово-економічних показників діяльності підприємства / О.Є. Кузьмін, І.Б. Олексів, Р.В. Фещур // Фінанси України : Науково-теоретичний та інформаційно-практичний журнал Міністерства фінансів України. – 2005. – № 11. – С. 93-102.
9. Плоха О.Б. Вибір типу системи планування / О.Б. Плоха // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : Вид-во ДНУ, 2002. – Вип. 139. – С. 14-18.
10. Про затвердження Порядку складання, затвердження та контролю виконання фінансових планів державних підприємств, акціонерних, холдингових компаній та інших суб'єктів господарювання, у статутному фонді яких більше 50 відсотків акцій (часток, паїв) належать державі, та їх дочірніх підприємств. Наказ Міністерства економіки України від 21.06.2005 N 173 зі змінами та доповненнями. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.gov.ua>.
11. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 208-р від 18 квітня 2006 р. "Про схвалення Концепції реформування та розвитку лісового господарства". [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.gov.ua>.
12. Юрій С. ORDNUMG, чи новий світовий економічний порядок / С. Юрій, Є. Савельєв // Дзеркало тижня, 30 січня 2010. – № 3 (783). – С. 15.

Дячишин О.В. Современное состояние планирования на лесных предприятиях

Рассмотрены актуальные вопросы планирования на лесных предприятиях в условиях начинающейся реформы отрасли. Доказана необходимость обоснования расходов на заготовку древесины негосударственными предприятиями. Установлено, что на уровне предприятия нужно иметь информацию об альтернативных расходах к расходам, которых испытали субъекты предпринимательской деятельности, которые предоставляют услугу из заготовки древесины или создания лесной культуры.

Ключевые слова: планирование, лесные предприятия, издержки.

Dyachyshyn O.V. Modern condition of planning of forest enterprises

The article takes a view of current issues in forest planning business started in sectoral reforms. The necessity of grounding costs of logging in no forest enterprises are leading. It is set that at the level of enterprise it is needed to have information about alternative charges to the charges, which was tested by the subjects of entrepreneurial activity, which provide service from the purveyance of wood or creation of forest cultures.

Keywords: planning, forest enterprises, cost of production.

УДК 630*561.24

*Ст. наук. співроб. І.М. Коваль, канд. с.-г. наук –
УкрНДІЛГА, м. Харків*

**РЕАКЦІЯ РАДІАЛЬНОГО ПРИРОСТУ СОСНИ ЗВИЧАЙНОЇ НА
ЗМІНИ КЛІМАТУ ТА РЕКРЕАЦІЙНЕ НАВАНТАЖЕННЯ
В ЛІСОСТЕПОВІЙ ЗОНІ УКРАЇНИ**

Дендрохронологічними методами досліджено реакцію середньовікових соснових насаджень з різним рівнем рекреаційної дигресії до змін клімату в лісостеповій зоні України. Встановлено, що особливо швидко підвищувалися температури протягом холодного періоду, що призвело до зменшення тренду радіального приросту сосни внаслідок порушення зимового спокою дерев у 1999-2008 рр. Водночас опади меншою мірою почали обмежувати формування річних кілець сосни.

Ключові слова: дендрохронологічні методи, соснові насадження, рекреаційна дигресія, зміни клімату, лісостепова зона.

Вступ. Глобальні та регіональні зміни клімату мають непередбачувані екологічні, економічні та соціальні наслідки для людства. За останні сто років зафіксовано потепління клімату в Україні на 0,4-0,6 °С. Найбільш інтенсивне підвищення температури відзначено взимку (1,2°С) та навесні (0,8 °С), влітку підвищення температури становило 0,2-0,3°С. На південному сході кількість опадів збільшилася на 15 %, а на північному заході зменшилася на 5 %. Зросла кількість стихійних метеорологічних явищ (зливи, буревії), різних катаклізмів [2, 4].

З огляду на те, що Україна розташована в різних природних зонах та характеризується великим різноманіттям екосистем, зміни клімату на глобальному рівні (навіть якщо йдеться про потепління, збільшення кількості опадів, що, на перший погляд, є позитивним явищем) можуть по-різному проявитися на регіональному рівні, оскільки клімат опосередковано впливає на інші, пов'язані між собою, фактори екосистеми. Наприклад, у лісостеповій та степовій природних зонах зміни показників клімату видаються найбільш позитивними, бо сприяють формуванню лісової рослинності [4].